

חולין נח

משה שווערד

1. שו"ע יו"ד סימן נז

הגה - ואנו בדורות האחרונים אין בקיאין בבדיקה, ולכן המנהג להטריף כל דבר שיש לו ריעותא ואין סומכים על בדיקתנו כלל, ולכן יש לנהוג כסברא הראשונה (א"ז והגהות מיימוני ומרדכי ס"פ בהמה המקשה וכל האחרונים) ויש מחמירין עוד דכל שצריכין להשהותו שנים עשר חדש חיישינן לתקלה, ואפ"י אינו אלא אחד העומד בספק, ואין למכרו חי לא"י רק ימיתנו קודם, שמא יחזור וימכרנו לישראל (מרדכי וסמ"ק והגהות מיימוני וע"ל ס"ס כ"ג) וכן הוא המנהג במדינות אלו בכל מקום שהוא ודאי טריפה, אע"פ שנשתהה י"ב חדש והוא חי, אסור (רשב"א סימן צ"ח ור' ירוחם ושאר האחרונים):

❖ שפתי כהן על יו"ד סימן נז

(מג) י"ב חודש. וכתב בת"ח כלל ע"ב דין ב' דבשנה מעוברת צריך י"ג חודש וכ"כ בס' אפי רברבי דף ע"ג ע"ב:

❖ פלתי על יו"ד סימן נז

(ז) לשהוי י"ב חודש. האחרונים כולם השיגו על הרמ"א דפסק בשנת עיבור בעינן י"ג חודש וטעמו נכון דבגמ' קאמר כיון שעברו ימי צינה ופירש"י ורשב"א בת"ה בארכובה שיש מכה שהצינה מכאיבה ויש שהחמה מכאיבה ולכך בעינן שיעברו שני זמנים הללו במלואו וא"כ מהכ"ת להקל ולהכשיר בשנת עיבור שלא נשלמו העיתים כלל. וזהו לדידן דמעברין הכל מפני התקופה אבל בזמנם שהי' מעברין בשביל שאר צרכים וכטוב בעיני ב"ד א"כ פשיטא דאין עיבור בכלל כי מה טיבו של עיבור לטריפות ולכך קאמר י"ב חודש ולא שנא כי לא פסקי' לי' כי בדנייהם אף בשנת העיבור הי' די בי"ב חודש ולכך סתמו הדבר:

❖ פרי חדש על יו"ד סימן נז

[מו] י"ב חודש כתב בת"ח כלל ע"ב דין ב' דבשנה מעוברת צריך י"ג חודש וכ"כ בס' אפי רברבי דף ע"ג ע"ב ש"ך ואינו מחזור אצלי שכל שיעורי חכמי' שהוזכרו בלשון חדשים אין לחלק בין שנה פשוטה למעוברת שא"כ לא היה להם להזכיר י"ב חודש אלא שנה ...

❖ עיין ספר אז ישיר - מתן תורה [ADDENDUM]

2. רש"י מסכת חולין דף נח עמוד א ד"ה דשיחלא קמא

דשיחלא קמא - בלעז פושט"ה אותן שהיו במעיה בשעה שנטרפה כולן אסורות דעובר ירך אמו הוא ועמה נטרפו.

❖ תוספות מסכת חולין דף נח עמוד א ד"ה והלכתא בזכר

ולענין ולד היינו טעמא אף על גב דבעלמא עובר ירך אמו הוא לענין טרפות שאני דתלוי בחיות בהמה ולעובר יש לו חיות בפני עצמו ובבבא קמא (דף מז. ד"ה מאי) הארכתי בו.

3. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף נח עמוד א

בדספנא מארעא. יל"ע דאכתי הו"ל זה וזה גורם, דהגורם השני הוא מה דספנא מארעא, ומשמע זה וזה גורם הוא רק כשהגורמים שוים.

4. קובץ שעורים קובץ שמועות חולין אות כו

בשנטרפה ולבסוף עיברה ר' יהושע סבר זה וזה גורם מותר. קשה מ"ש מעיברה ולבסוף נטרפה שהולד אסור למ"ד עובר ירך אמו, וה"נ הרי הטריפות שבה אסרתה כל שעה. וכבר הקשו קושיא זו לפני מו"ר הגר"ח ז"ל ולא תירץ. ואפשר ליישב קצת עפ"מ"ש בקובץ שעורים פסחים אות ק"כ לבאר, מפני מה ולד בעל מום אינו פסול למזבח כמו ולד נרבע למ"ד זוז"ג אסור, א"נ אם האב והאם שניהם בעלי מומין יאסר לכו"ע כמו בולד שאביו ואמו שניהם נרבעו. והטעם, כי מום אינו פוסל אלא בשעתו, וכשעבר מומו כשר, א"כ הולד שאין בו מום

אין לפוסלו מטעם יוצא, דהא אף האם אילו עבר מומה היתה כשרה. אבל נרבע מעשה הרביעה פוסל לעולם, וכיון דיש באם דבר הפוסלה לעולם, גם הולד פסול. **ולפ"ז צ"ל דטריפה אין איסורה כל שעה תלוי במה שהיא עכשיו טריפה, אלא בשעה שנטרפה נאסרה לעולם, ואפילו תחזור לבריאותה ע"י מעשה נסים לא תהא ניתרת, דכיון שנאסרה שעה אחת אסורה לעולם.** ומש"ה שייך לאסור הולד משום יוצא. ובאמת קשה מזה לדעת הרמב"ן ס"פ בהמה המקשה דבהמה שנטרפה בצומת הגידין אפשר להכשירה שיחתוך מארכובה ולמעלה, ומוכח דאיסור טריפה תלוי בכל שעה במה שהיא עכשיו טריפה. והרא"ש שם חולק על הרמב"ן מטעמא שכבר נכנס בה החולי, והיינו שלא תחזור עוד לבריאותה. ומשמע דאילו חזרה לבריאותה היתה ניתרת, וא"כ תיקשי מ"ש וולד טריפה מולד בע"מ דלא שייך בו יוצא וצ"ע. אכן הר"ן תמה על הרמב"ן מגמ' דף ס"ט מה טריפה כיון שנטרפה שוב אין לה היתר אף בשר כיון שיצא חוץ למחיצתו שוב אין לו היתר. והיינו כמש"נ דמשעה שנטרפה נאסרה לעולם ואפילו תחזור לבריאותה. **ולפ"ז שפיר יש לחלק בין עיברה ולבסוף נטרפה לנטרפה ולבסוף עיברה. דבעיברה ולבסוף נטרפה בשעה שנטרפה חל איסור על הולד מדין עובר ירך אמו אף על פי שהולד עצמו אין בו טריפות. משא"כ בנטרפה ולבסוף עיברה אין לאסור הולד מחמת האיסור שטריפותה של האם אוסרתה בכל שעה, שהרי הולד אין בו טריפות, ולא גרע מן האם שאין בה איסור זה אלא כל כמה שהיא טריפה ואילו חזרה לבריאותה תו לא היה בה איסור זה.**

5. שו"ת אבני נזר חלק יורה דעה סימן כג

(א) במתני' אלו טריפות נקובת הוושט. יש לדקדק למה לא תני ניקב הוושט כבשאר נקובים. וכן יש לדקדק בפסוקת הגררת. **והנה יש לומר לפי מה דמשמע בולד טריפה דהיכא דנטרפה ולבסוף נתעברה מותר הולד ולא אסרינן לה משום דעובר ירך אמו. ודוקא בנתעברה ולבסוף נטרפה אסור הולד [עי' חולין נח ע"א]. ולכאורה קשה סוף סוף האם עדיין היא טריפה בשעה שהיא מעוברת ג"כ ותאסר הולד. וצ"ל דכל האיסור מחמת שעת שנטרפה. וכמו איסור נבילה דהאיסור מחמת שעת מיתה. וראי' דבשר מן החי אינו מטמא אף שלא נשחטה. ואין בין בשר הפורש מן החי לבשר הפורש מן הנבלה כלום. ועל כרחין דרק מיתתו עשאתו נבילה לא מה שהיא מתה לבד. וכן הדין בבהמה טריפה דאין האיסור מה שהיא בהמה שאינה חי'. רק מה שנטרפה ונעשית טריפה. ואף דאפ"ל נוצרה טריפה אסורה. הלא הלא אם נוצרה מתה ג"כ אסורה. מ"מ האיסור רק על שנעשית טריפה. ועל כן תני ניקב הלב. וכן בשאר. משום שמעשה הנקיבה אסרתה ולא מה שהיא עכשיו נקובה אבל בנקובת הגררת ופסוקת הוושט כיון דשחיטה לא מהני בהו. א"כ אין האיסור על שעת נקיבה לבד. רק משום שהיא עכשיו נקובה. ולא מהני בה שחיטה. דיש חסרון בסימנין דמיטרפה בה:**

6. רש"י על ביצה דף ב/ב

דהתירא עדיף ליה - טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר, שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר, אבל כח האוסרין אינה ראייה, שהכל יכולין להחמיר, ואפילו בדבר המותר:

7. רא"ש מסכת חולין פרק ג סימן נג

אמר רב הונא כל בריה שאין בה עצם אין מתקיים שנים עשר חדש. אמר רב פפא שמע מינה מדרב הונא הא דאמר שמואל קישות שהתליע באיביה אסורה. דשרץ הרוחש בתוכו שורץ על הארץ קרינא ביה כיון שהקישות מחובר.

הני תמרי(ה) דכדא בתר תריסר ירחי שתא שריין(ו) תמרים דרכן להתליע והכי אמרינן לקמן בשילהי פירקין [דף סז א] לא לישפי איניש שיכרא בציבתא בליליא לפי ששכר תמרים דרכן להתליע **וכן כל מין פירי וקטניותרפח שדרכן להתליערפט צריך לבודקו אם בא לאוכלו בתוך שנתו.** יע אבל בתר תריסר ירחי שתא שרי דהני תולעים דמשתכחן בהו השתא איתלידו בהו ולא מהנך דאיתלידו באיביה נינהו וא"ת אמאי שרו בתר י"ב חודש דילמא גדלו במחובר(ז) ושרץ שמת אסור. ותריך הראב"ד ז"ל דהא דקאמר אינו מתקיים י"ב חודש לצא רוצה לומר דאחר י"ב חודש אין בו לחות כלל והויא כעפרא בעלמא ודייק מלישנא דקאמר אינו מתקיים ולא אמר אינו חי. **ומיהו באותם שרגילים לגדל תולעים גם לאחר י"ב חודש צריך לבודקן ולהשליך התולעים(ח)** הנמצאים בחוץ ביניהם(ט) או על גב הפרי. (י) דמבעי לן לקמן אם פירשו לגג תמרה. ואף אחר שהשליך הנמצאים מבחוץ יש לחוש שמא כשיתנם לתוך המים בקדירה יצאו לחוץ וירחשו במים או בדופני הקדירה או על גב הפרי. הלכך מנהג יפה כל אלו עדשים(כ) שמוצאים בהן הכנימא בתוך י"ב חודש(כג) אין להם תקנה.

לאחר שנים עשר חודש יתנם לתוך מים צוננין(מ) והמתולעים והמנוקבים יעלו למעלה וישליכם ואחר כך יתנם לתוך מים רותחין בקדירה שאם נשאר בו תולע ימות מיד ולא יפרוש לחוץ:

8. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף נח עמוד א

תמרי דכדא לבתר יב"ח שריין. כתבו הראשונים שאסור לאכול בלי להסתכל, דאפשר שתולעים שנוצרו זה עתה יצאו ע"ג הפרי עכשיו ואז שורץ על הארץ, וצריך לבדוק מבחוץ, ולבדוק במים שמא יצאו, ואח"כ במים חמים. ואין חוששין שבאו תולעים מבחוץ, דכנכ"ה ואין מחזיקין ריעותא.

9. חתם סופר על חולין דף נח/ב

אמר רב לית בקא בר יומא ולית דידיבי בר שתא. צ"ע לפמ"ש הפוסקים דכל בריה שאין בה עצם אינה חיה ששה חדשים והא דאמר אינה מתקיימת היינו דאז הוה כעפרא, עש"ך סי' פ"ד, א"כ מאי קאמר לית בקא בת יומא וכי ס"ד דאינה מתקיימת והוה כעפרא ביומיה וע"כ אינה חיה קאמר א"כ מאי רבותיה דלית דידיבי בר שתא הא אפי' ששה חדשים אינה יכול לחיות, וצ"ע:

ובשאלת שלום הקשה מהא דאמרינו דוד מלך ישראל חי וקיים כיון דחי מכ"ש דקיים. ונ"ל בודאי הגוף פסקי חיותיה ועדיין שלדו קיים עד יב"ח ובגשמה ההיפוך כל יב"ח עדיין יש לה קצת קיום בעה"ז ממלבושי הגוף הזכים כידוע ואח"כ נסתלק הקיום והוא חי באור העליון החיים האמתיים, וקמ"ל בגשמת דהע"ה שנשמתו חי באור העליון וגם קיים בעה"ז ע"ד משיח יתיב בפתחי דרומא ואין להאריך בזה:

וע"ד רמז מוסר י"ל דקאי אזכובי מות יצה"ר דמתגרה בצדיקים יותר משארי אינשי ולגבי צערן דצדיקים הוא כעקיצת בקא וגבי שאר אינשי רק כדידבי. ואמר לית בקא בר יומא דהצדיק שב כל יום ויום ובודאי עשה אמנם גבי שארי אינשי דהוא בבחי' דידיבי נהי דבר יומיה איתא מ"מ בר שתא לית' דשב בתשובה ויה"כ מכפר:

10. בן יהוידע על חולין דף נח/ב

אמר רב לית בקא בר יומא ולית דידיבא בת שתא. נ"ל בס"ד בקא רמז ליצר הרע הנושך את האדם בחלקות פיו שמסית ומפתה אותו להחטיאו ונקרא בקא אותיות אבק כי כל דבריו הם כמו אבק שאין בו ממש ואין לו קיום, ודידיבא רמז לשטן המקטרג ונקרא דידיבא שדובב קטגורים תמיד, וידוע דאפליגו אמוראי בתלמודא חד אמר יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, וחד אמר מתגבר עליו בכל יום וכנוצר בסוכה דף נ"ב וקידושין דף למ"ד, והנה למאן דאמר מתחדש סבירא ליה שהיצר הרע מתחלק לחלקים רבים כנגד ימי האדם ובכל יום מתחדש חלק מן היצר הרע ודבק באדם להחטיאו ועושה פעולתו ובטל ביומו בין אם יכול לו בין אם לא יכול לו, ולהכי נקט מתחדש, ובזה מובן שפיר דברי רב לית בקא בר יומא דסבירא ליה כמאן דאמר מתחדש וביום השני הוא יצר הרע אחר, וא"כ אין יצר הרע שהוא בן יום אחד שלם, אלא היצר הרע הוא של אותו היום דוקא ואינו בן יום אתמול. ואמר עוד לית דידיבא בר שתא כי הדידיבא שהוא השטן שדובב בכל יום קטרוגים לא ימצא בן שנה שלימה, כי יש יום אחד בשנה שהוא יום הכפורים שנהפך לסניגור ואינו דובב קטרוג, ואחר יום כפור פנים חדשות בא, ואם כן אין לך שטן שהוא בן שנה שלימה אלא תמיד הוא חסר יום אחד בשנה שהוא יום הכפורים, ואחר כך הוא חדש בחינה בפני עצמה:

ודע, כי בקא הוא מה שקורין בערבי ב"ק וכנוצר בערוך [ערך בק], ולכאורה נראה זה הב"ק הנמצא מתקיים כמה ימים, ואפשר שכונתו על ב"ק דימים ונהרות, או לפי פשוטן של דברים מה שאמר בר יומא לאו דוקא, וגם הוא לא כיון ללמדנו זה על בקא ודידיבא ממש אלא נקט להו בדרך משל וחדה לעשות בהם רמז:

11. חתם סופר על חולין דף נח/ב

שב שני אימרי בקתי מבקא. [1] כ' מהרש"א ח"א דרמז דאשתו של אדם מסיתהו לריב יותר ויותר. [2] ולפע"ד דקאי אאשת ע"ה ששונאים את חכמים יותר מאנשיהם כמבואר ס"פ אלו עוברין, והא בקא שהוא עם הארץ כשרואה בר מחוזא ת"ח לשון מחזה שדי יחזה דקא סחי במיא עוסק במי תורה ומתעטף בסדינו היינו במצות ומע"ט ע"ד והלבש אותך מחלצות אז מתקנא ומתגרה בו ומציץ דמי מיניה ואז אשתו של קרח היא בקתא מצטערת שהיא היתה יותר מתמצא דמא מיניה:

12. בן יהודע על חולין דף נח/ב

שתין מנה דפרזלא תלו ליה לבקא בקורנסיה. נ"ל בס"ד בסוד הגה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל, וכן יש ששים אותיות בברכת כהנים וששים תיבות במזמור יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי, וכנזכר בשער הכונות בקריאת שמע שעל המטה שאומרים זה להבריא החיצונים, ואלו הששים מגינים של האדם השוכב במטתו ומונעים את הסטרא אחרא שנקראת בקא כמ"ש לעיל שלא תשוך בקרנסה את האדם להחטיאו במשכבו:

13. מהרש"א על חולין דף נח/ב

ס' מאני דפרזלא תלוי ליה לבקא כו'. גם זה למשל נאמר על בעל לשון הרע שהוא חושב שלא עשה כלום כדיבורו ל"ה אבל נשיכתו כבידה כנשיכת בקא זו כדאמרינן בערכין שהיא שקולה נגד ג' עבירות ע"ז וג"ע וש"ד דהתם כתיב גדולה והכא כתיב מדברת גדולות ודו"ק:

14. רש"ש על חולין דף נח/ב

שם כל יתר כנטול דמי. נראה הטעם דכתבו הטבעיים דסומא בא' מעיניו רואה בעינו הפתוחה יותר משאר אדם בעין אחת יען כי כח הראות הנשפע מהמוח אשר מתחלק לשתי העינים אצלו עתה הוא כולו בעינו האחת. וכן בשארי אברים הזוגים. וכ"נ להיפך ביתר אבר מתחלק הכח גם להיתר והווי כולן חלושי השמוש:

15. תורת חיים על חולין דף נח/ב

מ"ט כל יתר כנטול דמי. לפי שכל אבר יש לו יניקה בגוף והזנה שהוא מתקיים על ידו והיכא דאיכא יתרון אבר נחלקת היניקה לשניהם ואין כח בחד יניקה להספיק לשניהם נמצא ששניהם אינם מתקיימין וכנטולין דמו:

16. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף נח עמוד ב

ובעיקר הא דכל יתר כנטול דמי, יש שפירשו טעם הדבר, שהרי מצינו שאדם שחסר לו עין אחת רואה טוב יותר בעין השניה, דכל כח הראי' אית לי' באותה עין, וה"נ בכל אבר יש הכח כפי שנברא, ואם יש ב' אברים הרי שמתחלק ולזה יש חצי כח וכן לזה, וזה הטרפות. (וזה הסבר טוב למי שצריך הסבר). אולם בפשטות הוי הלכה למשה מסיני.

17. ספר שחיטת חולין

גמ': אבל חסר ויתר ברגל טרפה נמו הויא כל יתר כנטול דמי. עיין בר"ן דאיכא ג' שיטות בראשונים | דעת רש"י דחשיב כאילו ניטלו שניהם (דכיון דאיכא שנים חשיב שכל אחד חסר מכחו וחשיב חסרו שניהם) | ודעת הרמב"ן דכאילו ניטל הוא ומקומו עמו, / ודעת הרשב"א דכאילו ניטל הוא בלחוד ואיירי כה"ג שכשניטל יעשה טריפה, ועיין ט"ז סימן נ"ה סק"ד שהאריך בביאור השיטות, ועיין בביאור

ובשו"ת הרשב"א (הובא בש"ך סי' נ"ז ס"ק מ"ח) דביתרת לא אמרינן טריפה אינה חיה, וכ' הש"ך דנפ"מ לספק טריפה דא"א להכשיר ביתרת ביב"ח, ובס' בנין אפרים (להגר"א בורדיאנסקי זצ"ל) סי' ל"ב חידש דכ"ד הגר"ח דבטריפה חסר בהיתר שחיטה ליכא ביתרת כיון דחיה, אמנם יל"פ באו"א דהוי הלכה דכל טריפה כיון דדמיא לבהמה טמאה חסר בהיתר שחיטה, ולפ"ז ה"ה יתרת, (ועיין מנח"א מנחות דף ה' ע"ב).

18. ספר שערים מצויינים בהלכה

ששתת מים הרעים. פרש"י מים מגולים.
ובב"ח (י"ד סי' קטז) הקשה, דהכא
אמרי דאם שתתה מים מגולים כשרה, ובמס'
ב"ק (קטו:) איתא, מים שנתגלו לא ישקה מהן
בהמתו, ופרש"י משום סכנת נפשות שמא
ישחטנו אח"כ, וי"ל דסכנת נפשות דקאמר
רש"י התם לאו דוקא סכנת מיתה, אלא סכנת
היזק בגופו, אבל הדר בריא, וכן משמע
מדברי הר"ן שם שכתב, לא ישקה מהן בהמתו
לפי שהאוכל ממנה ניזק, הרי שדקדק בלשונו
שלא כתב סכנת נפשות אלא לפי שהאוכל
ממנה ניזק, ורצונו לומר שיהא ניזק בגופו.
וע"ע בטו"ז (שם סק"ו) מה שהאריך ליישב.
ועי' בכנפי יונה (י"ד סי' ס"א) דלדעת
הרמב"ם נראה שמפרש מים הרעים היינו מים
סרוחים כהא דמס' ברכות (כב:). ובראב"ן

19. ספר שערים מצויינים בהלכה

מותרת משום טרפה, ואסורה משום סכנת
נפשות. עי' בתפא"י (ברעז אות ג)
הנפק"מ ביניהם, דספק ספיקא באיסורא
לקולא, ובסכנה לחומרא, וכן לענין ביטול
בששים דבאיסורא בטיל, ובסכנה דעת הטו"ז
(י"ד סי' קטז סק"ב) דלא מהני ביטול, אבל
לדעת הפר"ח (שם) שגם בסכנה מהני ביטול
בששים, מ"מ מודה דלא בטל ברוב יבש
ביבש, משא"כ באיסור בטל ברוב יבש ביבש.
ועי' בדברינו לעיל (י. ד"ה ש"מ חמירא
סכנתא מאיסורא) שהארכנו הרבה בענין זה.

ועי' במשנה ראשונה שכתב הנפק"מ,
דמשום איסור טרפה אם חיתה י"ב חודש
מותרת, ואע"ג דטרפה ודאי לא מהני י"ב
חודש, נשיכת נחש אינו ודאי אלא ספק, שמא
לא הטיל בה ארס כו', וקמ"ל דאין בה משום
טרפה, ואף לאחר י"ב חודש אסורה.

20. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת חולין דף נה עמוד ב

ואסורה משום סכנת נפשות. לכא' מאי נ"מ בהא דאינה טריפה, הא מ"מ אסורה משום סכנה, וחמירא סכנתא
מאיסורא. [והיה אפשר לומר דנפק"מ למלקות אף א"כ יקשה אמאי הביא בשו"ע לדין זה, דמלקות אינם בזה"ז].
ואפשר לומר דנ"מ בהני דמורידין ולא מעלין דשרי ליתן להם הבשר, דהא שרי להורגם, ולכך צריך
לאשמועי' אינה טריפה. אולם יל"ע בזה, דאולי חשיב הריגה בידים.
אבל י"ל באופן אחר, דהנה בסנהדרין איתא דאם ב"ד פסקו מיתה מד' מיתות ב"ד המצוה להורגו באותה
מיתה שאמרה תורה, ואם א"א להורגו באותה מיתה הורגים אותו בכל מיתה שהיא, וא"כ באופן דיש
בידו להאכילו מאותו סם המות, אי הוי טריפה אסור להאכילו טריפה, ולהכי תנן דאינה טריפה.
ויש מן האחרונים שכתב דנ"מ לדיני מקח טעות, דהקונה בהמה ונמצאת טריפה פטור מלשלם אף שאכלה
בשוגג, משום דנפשו קצה בטריפות. אך הקונה בהמה האסורה משום סכנת נפשות ואכלה ולא ניזוק חייב
לשלם, כיון שנהנה, דבזה אין בזה נפשו של אדם קצה.

ההבדל בין 'מתן תורה' וקבלת התורה' ■ אז ישיר ■ מא

■ טריפה אינה חיה

דוגמא נוספת לשליטת חכמי התורה על הטבע נמצאת בחזון איש (או"ח ס' ל"ט קונטרס השיעורים אות ט"ו) שכתב ששיעורי תורה תלויים בפסק כל בית דין ובית דין. והקשה החזו"א, והרי אם תיפול בהמה מגובה עשרה טפחים לפי השיעור של בית דין אחד ולפי בית דין אחר אין בשיעור זה עשרה טפחים, הרי שבית הדין הראשון יפסקו שהבהמה אסורה וטריפה היא, כיון שנפלה מגובה עשרה טפחים ונתרסקו אבריה, בעוד בית הדין השני יכשירו בהמה זו כיון שנפלה פחות מעשרה טפחים, והיאך יתכן הדבר והרי דיני הטרופות תלויים הם בחיי הבהמה שאם מוחמת הנפילה הבהמה עתידה למות הרי שהיא טריפה ואם תחיה אינה טריפה, וא"כ כיצד יתכן שכל ב"ד ידון לפי השיעור הנראה לו.

ותירץ החזו"א, שבאמת הפסק של החכם הוא הקובע האם הבהמה תחיה או תמות, 'ואפשר שחיייה תלוי' בהוראת החכם אם היתה ההוראה בחייה כדאמר ביר' פ"ק דכתובות, וכוונתו שאם באה בהמה זו לפני חכם הסובר שהגובה ממונו נפלה הוא עשרה טפחים וממילא פסק שטריפה היא הרי שלבסוף הבהמה תמות כי נפסק עליה שהיא טריפה וטריפה אינה חיה, אך אם תבוא הבהמה לפני חכם המכשיר כי לדעתו אין בגובה זה עשרה טפחים הרי שמן השמים יגזרו עליה חיים כיון שאינה טריפה. חיי הבהמה תלויים במה שבי"ד פוסק, ובדומה לדברי הירושלמי שהבתולים תלויים בפסק בי"ד⁷⁷. וכעין זה כתב באבני נזר (ז"ד מ"ט ה').

כד. ומעשה באחד שבא לבקש מהחזו"א עצה לטיפול במחלה בריאות, והרופאים המליצו לו שיטע לאירופה כדי למצוא מזור למחלתו. ויעץ לו החזו"א, שלפי דעתו עדיף לו להישאר בארץ ישראל, והסביר החזו"א את דבריו, שהמחלה ממנו הוא סובל היא מחלת ריאה בה נחלקו המחבר והרמ"א האם טריפה היא או לאו, והמחבר סובר שאין בהמה טריפה, והרמ"א פסק שהיא טריפה. ומאחר ובא"י בדרך כלל פוסקים כדעת המחבר, ובאירופה, בדרך כלל, פוסקים כהרמ"א, הרי שאם ילך לאירופה פסק הרמ"א שמחלה זו טריפה היא תגרום באמת שהמחלה תגרום למותו, אבל אם ישאר בא"י, הרי שפסק המחבר, שאין המחלה הזו מטרופה, הוא שיקבע ויתרפא מחולי זה. ובספרו של הרב עקיבא טץ World Mask (עמ' כ"ג) הביא סיפור זה. ובשיחה מפי הרב אביגדור הלוי נבנצל (בלק תשס"ה) כתב בזה"ל:

מב ■ אז ישיר ■ מאמרי מתן תורה

■ פרשת זכור

בספר פסקי תשובות (ס' תרפ"ה) הביא מהמהר"ם שיק על תרי"ג מצוות (בשם החת"ס), שקיי"ל (ברכות נ"ח) שזמן שכחה של אדם הוא י"ב חודש. מחמת כן, נהגו לקרות פעם בשנה את פרשת 'זכור', וזאת בכדי שלא לעבור על איסור 'לא תשכח', בעבור שנים עשר חדשים. ועל פי זה, הציע המהר"ם שיק בשם החת"ס, שבשנה מעוברת שאין קורין בפרשת זכור אלא לאחר שחלפו י"ג חדשים, וזה הרי יותר מזמן שכחה, נכון לכיון לצאת י"ח מצוות זכירת עמלק בשעת קריאת התורה בפרשת כי תצא, ובזה יצא מידי חשש שכחה.

ובמו"ז (ח"ב ס' קס"ו) העיר, שמהחת"ס (שו"ת חת"ס אה"ע: ס' קי"ט) משמע להיפך, ולדעת החת"ס בשנה מעוברת משתנה שיעור שכחה ל"ג חדשים ואינו שוכח בחלוף י"ב חדשים, אלא רק לאחר י"ג חדשים. ומבאר מדברי החת"ס, שיש לחז"ל את הכח להשפיע על ענייני הטבע ואפילו לשנות את שיעור השכחה [שהינו, לכאורה, ענין מציאותי בטבע הבריאה]⁷⁸.

שאלתי פעם את מרר הגר"ש זצ"ל: מספרים על החזון איש כל כך הרבה מופתים בעניני ריפוי חולים ובעוד ענינים האם ניתן להאמין לספורים הללו? אמר לי: כן, שאלתי אותו בנוגע לאדם אחר, שגם עליו ספרו מופתים דומים, האם גם עליו ניתן להאמין למה שמספרים עליו? אמר לי: לא. שאלתי: מה ההבדל ביניהם? אמר לי הרב: החזון איש היה בעל תורה, למד תורה לשמה ועם תורה אפשר לעשות מופתים כי היא 'מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים' (אבות ו' א). הוא יכול לקבוע איזה ניתוח יצליח ואיזה ניתוח לא יצליח מה כדאי לעשות ומה לא כדאי לעשות. הוא שולט בכיכול על הטבע. לעומת זאת, השני ששאלת עליו, אולי הוא צדיק אבל הוא איננו גדול בתורה כמו החזון איש, ועל אדם שכזה קשה להאמין שעשה מופתים.

וע"ע בנן יהודע (ברכות כ"ח) שהביא מעשה בעגונה אחת שבאו עדים ואמרו שמת בעלה, אך היה ספק האם באמת ראו את מה שהעידו או שמא טעו במה שראו, ומרן הבית יוסף פסק לחומרא ולא התירה להינשא, והרמ"א פסק לקולא. ובאותו הזמן בא המלאך אצל הבית יוסף ואמר לו שבאמת טעו העדים וצדק הבית יוסף בפסק דינו, אך מיד לאחר שכתב הרמ"א את פסקו להיתר מת הבעל, ולא באה תקלה על ידי הרמ"א.

מה. כן הבין הפסקי תשובות (ס' תרפ"ה הע' ל') בדברי החת"ס. ואולי יש לדחות פירוש זה, שהרי כתב החת"ס 'דבשנה יש היקף של כל הימים ימי שמחה וימי צומות ושאר ענינים

ההבדל בין 'מתן תורה' לקבלת התורה' א ————— • אז ישיר א מג

א מינקת חבירו

המהר"ם מרוטנברג (הובא במרדכי יבמות רמז י"ט) פסק בדין מינקת חבירו, שאף על פי שהתינוק יונק כ"ד חדשים, ועל כן המינקת צריכה להמתין כ"ד חדשים בכדי להינשא, כ"ט, 'אם שנה מעוברת מעוברת לתינוק'. וכונתו לומר שבשנה מעוברת מתארכת יניקת התינוק בחודש נוסף לכדי כ"ה חדשים, ועל כן אסורה המינקת להינשא עד סוף כ"ה חדשים. ואף בדין זה הטעם הוא כפי שנתבאר שיש ביד חז"ל שליטה על הזמן וע"י זה בדיהם לשנות את הטבע.¹²

א בריה לאהר י"ב חודש

כתב השו"ע (יו"ד פ"ד ח')

כי מיני פירות שדרך להתליע כשהם מחוברים לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו שמא יש בו תולעת ואם שהה הפרי אחר שנעקר י"ב חדש אוכל בלא בדיקה שכל בריה שאין בה עצם אינו מתקיים י"ב חדש.

ובפמ"ג (שפ"ד שם ס"ק כ"ד) הביא בשם הכנה"ג שבשנה מעוברת צריך להמתין י"ג חודש, ואף בזה הטעם הוא לפי מה שנתבאר, שיש

שיש לכל יום ביומו שמעוררה לזכור ענין ואם עבר שנה בהיקף כל זמנים כבר הוציא מדעתו ואם כן כיון שלא כלו המועדים ושינוי הזמנים עד י"ג חדשים אינו מוציאו מלבד, ומשמע מהחתי"ס שהטעם שזמן השכחה הוא י"ב חדשים הוא מחמת שהשכחה נגרמת ע"י מה שזוכר את כל הזמנים של השנה. אבל בשנה מעוברת, שהזמנים נמשכים במשך י"ג חדשים, ממילא שיעור השכחה מתארך ונמשך י"ג חדשים. זאת ועוד, שהחתי"ס בא לבאר את דברי השבות יעקב (ח"ב קכ"ה), ובשבות יעקב כתב בפירוש שאין זה נובע מכח חז"ל להחזיר הבתולים לאשה וכמו שמצינו בירושלמי.

כו. ושמא יש לרחות ולומר, שהטעם שצריכה המינקת להמתין כ"ה חדשים הוא משום שתקנת חז"ל היתה על השנים ולא על החדשים, ואף בשנה מעוברת לא פלוג רבנן. אולם לשון המהר"ם 'מעוברת לתינוק' משמע קצת כדברינו.

כח ביד חז"ל לשנות את המציאות, ועל כן בשנה מעוברת התולעת יכולה להתקיים למשך י"ג חדשים.¹³

ב. דף על הדף מסכת חולין דף נז עמוד ב

בגמ': אמר רב הונא, סימן לטריפה י"ב חודש. הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין בספרו שיחת מלאכי השרת (ע' 12) **כתב: ביארתי הטעם שאמרו (ס"פ ב' דעדיות) משפט רשעים בגיהנום י"ב חודש. כי ניצוח היצר הוא בי"ב חודש, כי היצר הוא הטבע שבו נולד כמו שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו. וכפי התחלפות העתים בעולם קור וחום קיץ וחורף כך הוא התחלפות הטבע באדם כידוע לחכמי הטבע, כי כל שינוי אויר בעולם מוליד שינוי טבע באדם, הניזון מן האויר החום יוליד חמימות אשר היא תולדות הרבה מידות רעות בטבע כידוע והקור קרירות, וכן כל שינוי אויר. ובשנה תמימה אז עובר עליו כל מיני השינויים שהם במציאות, וכאשר המה לא שינויה ממצבו אז הוא הניצוח.**

וכמו שאמרו הקדמונים בטעם טריפה אינה ח' י"ב חודש (חולין מ"ב ע"א), לפי שבי"ב חודש יעבר כל מיני עניינים שונים באויריהם וטבעיהם, ואם בכל זה תתקים, הוא לאות כי בריאה היא ולא הוליד חסרון שיש בה המשכת חסרון כל גופה וכח חיותה. וכן הנפש מתבררת כאשר ח' י"ב חודש, אז הוא סימן על בריאותה שכבר נצח כח חיותו את כח המחסיר חיות שאין לו מקום להתפשט להעדיר חיים.

ולכך בכל ראש השנה הוא יום הדין לבאי עולם, כי כל שנה הוא היקף שלם מזמן הראוי לנצוח היצר, וכל באי עולם עוברים כבני מרון לראות אם השלימו חוקם בהיקף הזה. ולכך שומרי שביעית שהם גיבורי הכח לכבוש היצר כל השנה כולה, זה תשלום הניצוח, והם משמיעים כל תהלתו. וזהו שדרש שם עו"ש דברו על השביעית שנאמר וזה דבר השמיטה, כי דבר ה' מוליד עשייה כמו שנאמר (תהלים ל"ג ו') בדבר ה' שמים נעשו, ועשייה הוא גמר התיקון כמו שכתב הרד"ק במכלול שורש ברא. וכן שמירת שביעית הוא גמר תיקון האדם כאשר אמרנו וכו' עכ"ל ודפח"ה.

ג. דף על הדף מסכת חולין דף נז עמוד ב

סימן לטריפה י"ב חודש. בספר שפת אמת (לפרשת החודש) כותב, שהטעם דכל נברא מקבל חיותו מכלל הבריאה. חיות זו מתבררת לפי התקופות שהן יובלות, שמיטין, שנים, חדשים, ימים ושעות. לפי משך הזמן כן הוא גודל החיות, והולך ומצטמצם מיובל עד שעה. ולפי חשיבות הנברא, במידה זו מקבל חיותו. והנה בני ישראל שמקדשין החדשים, מקבלים חיותם בכל חודש וחודש, וכן בהמות וחיות טהורות הנטפלים להם. אבל בהמה טרפה אינה יכולה להיות כלי, להתחדשות החיות בראשי חדש, אלא מה שנתחדש לה בראש השנה, ולכן סימן לטריפה י"ב חודש עכ"ל ק.

ד. אנציקלופדיה תלמודית כרך כא, [טרפה (בעלי חיים)] טור קת

ולד טריפה, ר' אליעזר אומר לא יקרב על גבי המזבח - שהטריפה אסורה למזבח - ואפילו להדיוט אסור, ולדעת ר' יהושע מותר להדיוט, ואף יקרב על גבי המזבח. רב אחא בדעת אמימר מפרש מחלוקתם כשנטרפה האם ולבסוף עיברה - שלדעתו טריפה יולדת - שר' אליעזר סובר זה-זה-זה גורם* אסור, שהטריפה והזכר שבא עליה גרמו לולד שיבוא, והרי גרמוהו איסור והיתר, שאביו מותר ואמו אסורה, וכתבו אחרונים שלדעה זו יש לאסור אף אם אביו טריפה ואמו כשרה, ויש סוברים שאין זרע האב חשוב גורם לענין שאיסור. ולדעת ר' יהושע זה וזה גורם מותר. ואין לאסור משום עבר-ירך-אמו* - שהעובר חשוב כחלק מגוף האם, שמטעם זה יש סוברים שבנטרפה אחר שעיברה הולד אסור, שנחשב שאירעה הטרפות אף בגוף הולד - שכשנטרפה ואחר כך עיברה אין לומר ירך אמו הוא, שהרי יש בו צד היתר. להסוברים - וכן הלכה - טריפה אינה יולדת, מחלוקת התנאים היא כשעיברה ולבסוף נטרפה, שלדעת ר' אליעזר עובר ירך אמו, ואסור לפי שהטרפות אירעה בגופו, ולדעת ר' יהושע עובר אינו חשוב כירך אמו. וכתבו ראשונים שלשאר דינים אפשר שאף ר' יהושע סובר שעובר חשוב כירך אמו, ולא אמר שהעובר אינו כירך אמו אלא לענין טריפה, שאיסור הטריפה הוא משום שאינה חיה, וכיון שלעובר יש חיות בפני עצמו, ועתיד הוא לחיות, אף על פי שהוא כירך אמו אין לנו לדון כטריפה.

להלכה ולד הטריפה מותר, כרבי יהושע. לדעת ר' יהושע שולד טריפה מותר - להסוברים שדבריו בעיברה ולסוף נטרפה - אין לאסור ולד הטריפה משום שגדל מהבהמה, אף שמטעם זה ביצת טריפה אסורה, שהביצה גדלה מגוף התרנגולת, אבל ולד בהמה גדל מאויר, שהולד במעי בהמה אינו אדוק בגופה אלא תלוי באויר ומעצמו הוא נוצר וגדל, אבל ביצה כל זמן שלא נגמרה אדוקה באשכול וגדילה ונגמרת מגוף התרנגולת, ויש מפרשים שולד הבהמה עיקר גידולו אינו מאמו, שהרי אף לאחר שנולד הולך וגדל, אבל הביצה גדילה מגוף התרנגולת, שהרי לאחר שנולדה שוב אינה גדילה. וכתבו אחרונים שאין לאסור ולד הטריפה משום שהיוצא-מן-הטמא* טמא, כדן טהור הנולד מן הטמא שאין להתירו משום זה וזה גורם, שזה אינו אלא כשהאיסור משום מין טמא, וחשוב הוא עצמו מין טמא, מה שאין כן בטריפה שדבר אחר גורם את איסור האם ולא בא לה מעצמה, ואין שייך לומר בה שיהא הולד כמוה ויהא חשוב אף הוא טריפה. אף להלכה שטריפה אינה יולדת, אם אירע שטריפה ודאית נתעברה לאחר שנטרפה, וילדה - שאין הלידה מתירתה - הולד מותר, שזה וזה גורם מותר. ויש אוסרים, שעובר ירך אמו הוא ונאסר עם אמו.